

LUPTA MUNCITORILOR DE LA UZINELE DE FIER ALE STATULUI DIN HUNEDOARA PENTRU ÎMBUNĂTĂȚIREA CONDIȚIILOR DE MUNCĂ ȘI DE TRAI (1919—1940)*

(II)

Izbucnirea crizei economice a dus la înrăutățirea situației materiale a muncitorimii, cât și la înăsprirea atitudinii forurilor conducătoare față de cererile salariaților statului. Toate acestea au provocat nemulțumirea muncitorilor, care au hotărât să reia lupta atât prin intermediul unui nou demers la Curtea de Casație, cât și prin acțiuni energice, desfășurate pe plan local. Un bun prilej pentru exprimarea nemulțumirilor metalurgiștilor hunedoreni față de modul în care erau tratați erau manifestațiile de 1 Mai. Muncitorii au răspuns cu entuziasm manifestului editat de C.C. al P.C.R. și C.C. al U.T.C. care, dezvăluind consecințele grele ale crizei economice asupra maselor muncitorești, îi îndemna la luptă pe toți oamenii muncii. Deoarece la Hunedoara, ca și în alte centre industriale din județ, muncitorimea se arătase hotărâtă să acționeze prin toate mijloacele pentru apărarea drepturilor ei, autoritățile au cerut întărirea forțelor represive. Cu toate acestea, la chemarea comuniștilor, la Hunedoara s-a organizat o puternică întrunire a oamenilor muncii¹⁰⁵.

Autoritățile de stat au fost nevoite să țină seamă de hotărîrea de luptă a metalurgiștilor hunedoreni. La 2 mai 1930 Comisia de Arbitraj a Curții de Casație a recunoscut încă o dată dreptul tuturor muncitorilor de la Uzinele de fier ale statului la concediu plătit¹⁰⁶.

Dar atacurile împotriva drepturilor muncitorimii au fost în curînd reinnoite din partea direcțiunii. Ținta o constituia de această dată organizația sindicală, a cărei activitate energetică de susținere a intereselor muncitorești nu convenea de loc conducerii uzinelor. În cursul anului 1930 numărul sindicaliștilor a crescut la peste 400, cuprinzînd aproape jumătate din efectivul lucrătorilor metalurgiști. Minerii de la Ghelar aveau și ei o organizație, afiliată Uniunii Muncitorilor din Industria Minieră. Pentru a-i înfricoșa pe muncitorii organizați, la începutul lunii iulie, direcțiunea a dat preaviz de concediere unui număr de 196 de salariați, vrînd să-i convingă pe această cale să renunțe la drepturile lor cuprinse în contractul colectiv și să retragă organizației sindicale încredințarea dată spre a le reprezenta interesele¹⁰⁷.

Manevrele direcțiunii au fost dejucate de însăși organizația sindicală, care a declarat deschis conflictul de muncă. Tratatările începute la 16 iulie pentru aplanarea lui au dat cîștig de cauză muncitorilor, preavizele de concediere au fost retrase, iar drepturile cuprinse în contractul colectiv

* Partea I-a a lucrării a apărut în *ActaMN/XVIII*, 1981.

¹⁰⁵ O. Matchescu, E. Georgescu, *1 Mai în România 1890—1970*, București, 1971, p. 200—202.

¹⁰⁶ *Metalurgistul*, nr. 6, 1 iunie 1930.

¹⁰⁷ *Idem*, nr. 8, 1 aug. 1930.

au fost extinse asupra tuturor lucrătorilor uzinei, cu excepția celor sezonieri.

Curînd după aceasta au început noi tratative în vederea încheierii contractului colectiv, care s-au prelungit pînă la 16 decembrie 1930, cînd Comisia de Arbitraj de pe lîngă Curtea de Casație a stabilit prevederile noului contract, ce urma să intre în vigoare la 1 ianuarie 1931. Presa sindicală nota că „noile dispoziții creează o situație mai proastă pentru muncitori în raport cu situația din anul trecut. Anume adaosul de familie a fost redus de la 7 la 3 lei pe zi... Decizia lovește îndeosebi în existența muncitorilor cu o familie mai numeroasă, cărora le micșorează simțitor cîștigul”¹⁰⁸.

Salariile de bază propriu-zise au fost menținute, stabilindu-se că în timpul valabilității deciziei ele nu pot fi micșorate. Lucrătorii de la toptoriile de fier au fost împărțiți în 6 clase de salarizare, a căror retribuție varia între 60—90 lei pe schimb. Cîștigurile celor care lucrau cu ceasul în Uzinele de la Hunedoara au fost fixate la 6,50—10,50 lei/oră. Convenția colectivă menținea concediile cu plată și achitarea primelor șapte zile de boală. De asemenea, contractul menționa obligația direcțiilor de întreprinderi de a asigura locuințe pentru salariați. Ei urmau să beneficieze și de alte avantaje în natură, cum ar fi făină, lemne, încălțăminte și curent electric la preț de favoare.

Curînd însă, datorită greutăților financiare provocate de criză, uzinele statului n-au fost în stare să respecte prevederile contractului. Deși era prevăzută obligația de a se achita salariile lucrătorilor în mod regulat pînă la data de 15 a fiecărei luni, din cauza neplății la timp de către Ministerul de Finanțe a sumelor destinate fondului de salarii al uzinelor de la Hunedoara, muncitorii și-au primit salariile cu mare întîrziere¹⁰⁹. În afară de aceasta, deși contractul colectiv excludea posibilitatea reducerii salariilor, în cursul anului 1931 s-au făcut rețineri din leafa muncitorilor în spiritul legii curbei de sacrificiu. De aceea, lucrătorii s-au adresat Uniunii Muncitorilor din Industria Minieră, cerînd să intervină la Ministerul de Industrie și Comerț în această problemă¹¹⁰.

Aceste nedreptăți, la care s-a adăugat concedierea unor muncitori, au stîrnit indignarea și spiritul de rezistență al oamenilor muncii. Ei și-au îndreptat tot mai mult atenția spre comuniști, cei mai consecvenți susținători ai intereselor proletariatului. Deși organele represive căutau să împiedice cu orice preț activitatea comuniștilor, acțiunile și influența lor cîștigau tot mai mult în amploare. Inspectoratul muncii din Deva ținea să sublinieze că „deși organizațiile muncitorești unitare au fost desființate, comuniștii activează și întrețin și astăzi organizații clandestine, provocînd turburări cu ocazia adunărilor muncitorești în zilele de 1 Mai și zilele așa-zise roșii. Cu aceste ocazii se distribuie manifeste incendiare”¹¹¹.

Autoritățile respective căutau să împiedice propaganda desfășurată de comuniști. La 5 aprilie 1931 primul procuror al Tribunalului Hunedoara a cerut urmărirea muncitorilor Nagy Pál, Iacob Alexa, Lazăr Iosif

¹⁰⁸ *Idem*, XII, nr. 1, 1 ian. 1931.

¹⁰⁹ *Inspekția Muncii*, 1930—1931, vol. II, p. 325.

¹¹⁰ Arh. St. Cluj-Napoca, Fond. Uzinele Zlatna, dos. nr. 3/1931, f. 6.

¹¹¹ *Inspekția Muncii*, 1930—1931, vol. II, p. 327.

și Furca Abri, care în ziua de 21 martie 1931, cînd s-au dus la serviciu la Uzinele de fier din Hunedoara, au început să împartă manifeste comuniste printre lucrători¹¹². Aceste manifeste îndemnau „muncitorimea la nesupunere față de legi și autorități, preaslăvind în același timp sovietele și partidul comunist, fapt din care ar putea să rezulte un pericol pentru siguranța statului”.

În pofida represiunilor, comuniștii din Hunedoara și-au continuat activitatea, desfășurînd o propagandă electorală energică în favoarea Blocului Muncitoresc-Țărănesc, care a obținut 145 de voturi cu ocazia alegerilor din 1931. Candidat al Blocului era mecanicul Bacsó Ștefan, conducător al comuniștilor din Hunedoara¹¹³.

În a doua parte a anului 1931 situația muncitorilor hunedoreni a continuat să se agraveze, odată cu înrăutățirea conjuncturii economice. Neachitarea la timp a salariilor a devenit un fenomen cronic. Astfel, începînd din octombrie 1931 și pînă în ianuarie 1932, lucrătorii nu și-au mai primit salariile¹¹⁴, deși aceste luni au coincis cu obișnuitele tratative în vederea încheierii noului contract colectiv.

În timpul tratativelor sindicatele au propus prelungirea automată a contractului colectiv. Direcțiunea RIMMA a căutat însă cu orice preț să impună reducerea salariilor cu 10—20%¹¹⁵. La 10 februarie Comisia de Arbitraj a decis menținerea celor mai multe dintre prevederile anterioare ale contractului, hotărînd însă reducerea salariilor cu 10% și scăderea adaosului de scumpete pentru membrii de familie de la 3 la 2 lei¹¹⁶. În acest fel salariile reale ale metalurgiștilor hunedoreni au scăzut la 6,50 lei pe oră¹¹⁷.

Nici măcar aceste salarii nu erau plătite la timp. Din această cauză, la 10 februarie 1932, sindicatele au înaintat un memoriu către Ministerul de Finanțe, cerînd intervenția grabnică în vederea achitării salariilor. Neavînd bani pentru cumpărarea celor necesare traiului, muncitorii se aprovizionau de la Consumul salariaților uzinei pe credit, astfel încît acumulasă datorii de mii de lei. Dar și acest Consum era condus de către Direcțiune în mod abuziv, creditele fiind acordate pe bază de favoruri personale, iar distribuirea alimentelor se făcea într-o manieră care lăsa mult de dorit¹¹⁸.

Pe lîngă toate acestea, direcțiunea Uzinelor nu respecta prevederile fundamentale ale contractului colectiv. Pentru a curma toate aceste abuzuri, la 31 martie Sindicatul muncitorilor metalurgiști din Hunedoara a cerut intervenția Inspectoratului Muncii. Acțiunea lor a fost susținută de Secretariatul Regional Hunedoara al Uniunii Muncitorilor în Fier-Metal, care cerea efectuarea unei anchete urgente în privința stărilor de fapt din cadrul Uzinelor. Inspectorul muncii a descins la Hunedoara în data de 18 aprilie 1932, cu care ocazie muncitorii s-au plîns că acordurile nu erau calculate conform contractului colectiv, nu se respecta durata de

¹¹² *Documente hunedorene* ..., p. 167—177.

¹¹³ *Idem*, p. 191.

¹¹⁴ Arh. St. Arad, Fond. Insp. Reg. Muncii, dos. nr. 11/1932, f. 1.

¹¹⁵ *Metalurgistul*, XIII, nr. 1, 1 ian. 1932.

¹¹⁶ *Idem*, nr. 2—5, 1 mai 1932.

¹¹⁷ *Pagini din trecutul de luptă al muncitorimii hunedorene*, p. 139.

¹¹⁸ *Metalurgistul*, nr. 2—5, 1 mai 1932.

8 ore de muncă, lucrându-se chiar și 12 ore în unele cazuri, avansările în clase superioare de salarizare nu erau îndeplinite conform contractului, iar ucenicii minori erau întrebuințați noaptea și nu beneficiau de concediul legal.

În urma investigațiilor efectuate, inspectorul a fost nevoit să raporteze că „în timpul tratativelor și cu ocazia tratativelor ce am ținut, am constatat că în parte aproape toate plîngerile muncitorilor erau întemeiate”¹¹⁹. Hotărârile luate de inspectorul muncii în urma celor constatate puneau în vedere direcțiunii să respecte prevederile convenției colective și să satisfacă în măsura posibilităților dezideratele lucrătorilor.

Situația muncitorilor de la Hunedoara și Ghelar continua să rămână însă deplorabilă. Partidul Comunist Român urmărea cu îngrijorare soarta tristă a acestui detașament important al clasei muncitoare din România, căruia i-a consacrat mai multe materiale apărute în presa centrală de partid. „Scînteia” din 1 august 1932 sesiza opinia publică asupra faptului că muncitorii de la Ghelar și Hunedoara nu și-au primit salariile de multe luni de zile¹²⁰. În luna următoare, „Scînteia” a revenit asupra situației muncitorilor hunedoreni, publicînd mai multe liste de plată ale unor salariați, din care reieșea că reținerile făcute în mod ilegal angajaților înghițeau cîteodată aproape în întregime cîștigul lor¹²¹.

Cea mai neprielnică era situația foștilor muncitori de la Ghelar, care, după închiderea acestor mine la 1 noiembrie 1931, au fost plasați în cea mai mare parte la carierele de piatră de lingă Hunedoara, iar restul chiar în cadrul Uzinelor. Muncitorii de la carieră se plîngeau Inspectoratului Muncii, că „deși depun o muncă istovitoare în condițiuni foarte grele, totuși nu pot cîștiga un salariu care să le îngăduie o existență omenească”¹²². Cîștigurile lor erau într-adevăr foarte mici, în medie de 40 lei zilnic. Dar și acestea erau grevate de mari datorii, deoarece muncitorii cumpăraseră mari cantități de alimente pe credit.

Deși în acest fel situația angajaților de la Hunedoara era nesatisfăcătoare, ei erau totuși avantajați de faptul că, în momentul culminant al depresiei economice, în cadrul Uzinelor s-au efectuat importante investiții, constituindu-se noi secții, în care au fost angajați un număr însemnat de lucrători. Astfel muncitorii hunedoreni au avut posibilitatea să evite șomajul, cel mai dăunător efect al crizei de supraproducție asupra proletariatului, deoarece numărul angajaților nu numai că nu a scăzut, ci chiar a crescut în cursul anului 1932. Astfel, în octombrie 1932, numărul salariaților din cadrul Uzinelor era de 1656, față de 1524 cu o lună înainte. Împreună cu cei 370 de muncitori de la cariera de piatră, numărul total al personalului aflat în serviciul Uzinelor de la Hunedoara era deci de 2 026¹²³.

În toamna anului 1932 au început negocierile pentru reînnoirea contractului colectiv. Dezbaterile au fost fixate de către Ministerul Muncii

¹¹⁹ Arh. St. Arad, Fond. Insp. Reg. Muncii, dos. nr. 11/1932, f. 6.

¹²⁰ Gh. Surpat, *Pauperizarea clasei muncitoare din România burghezo-moșierească*, București, 1962, p. 110.

¹²¹ Ilie Ceaușescu, *P.C.R. — stegarul luptelor revoluționare din anii 1929—1933*, București, 1971, p. 153.

¹²² Arh. St. Arad, Fond. Insp. Reg. Muncii, dos. nr. 11/1932, f. 25.

¹²³ Idem, f. 26.

pentru data de 3 octombrie, în localitatea Baia Mare¹²⁴. Din memoriul înaintat cu acest prilej de muncitorii din Hunedoara reieșea că în cursul anului 1932 salariile lor au scăzut în medie cu 40%, în comparație cu anul anterior. Din această cauză ei au cerut mărirea salariilor cu 30—35%, precum și ridicarea sporului de scumpete la 7 lei pe zi, pentru fiecare membru de familie¹²⁵.

Reprezentanții direcțiunii RIMMA s-au prezentat însă cu altfel de intenții la tratative, cerind reducerea salariilor cu 20%, abrogarea plății primelor 7 zile de boală, reducerea diurnelor de deplasare, ștergerea sporului de 50% ce se plătea pentru munca în zilele de sărbătoare¹²⁶. În aceste condiții tratativele au decurs într-o atmosferă foarte încordată, căci reprezentanții muncitorilor nu voiau să admită nicidecum o asemenea încălcare a drepturilor lor. Până la urmă, hotărîrea pronunțată de Înalta Curte de Casație și Justiție la 16 decembrie 1932 a respins cele mai multe din pretențiile Direcțiunii, acordînd un ușor spor de salariu unor categorii de muncitori, recunoscînd dreptul muncitorilor de a fi plătiți cu salariul întreg pe timpul bolii, indiferent de durată. De asemenea, în caz de lipsă de lucru Direcțiunea era obligată să plaseze pe muncitori la o altă uzină din cadrul RIMMA, restituindu-le cheltuielile de mutare¹²⁷. Conform noului contract colectiv, încheiat pe durata 1 ianuarie—31 decembrie 1933, muncitorii de la Hunedoara și Ghelar primeau un salariu de 6—10 lei pe oră, cu un adaos de 50% în cazul prelungirii timpului de lucru peste cele 8 ore obligatorii. Ei mai primeau alimente și lemne la preț redus, locuință gratuită și un adaos la scumpete de 20%¹²⁸.

Faptul că salariații au reușit să respingă propunerile nefavorabile ale direcțiunii se datora organizației sindicale, care a opus o rezistență dîră cu ocazia tratativelor. Convingîndu-se de utilitatea și necesitatea organizării, muncitorii acordau un sprijin tot mai puternic organizației sindicale. Aceasta nu convenea nici direcțiunii, nici cercurilor guvernamentale, care doreau să transforme organizațiile profesionale în instrumente docile, pentru a se servi de ele în scopul înfrînării mișcării revendicative. De aceea, au fost create organizații sindicale oficiale și la Hunedoara, care erau susținute și ocrotite de direcțiune. Referindu-se la aceste organizații, gazeta „Metalurgistul” aprecia că „aceste sindicate galbene au fost create de partidul liberal din considerațiuni politice și pentru contrabalansarea organizațiilor adevărat muncitorești bazate pe lupta de clasă. Aceste organizații galbene nu duc nici o acțiune, n-au un program, nici ideal, ele sînt unealta oarbă a direcțiunilor și își întind sfera de activitate numai pînă la marginile permise de direcțiune”¹²⁹.

Conducerea întreprinderii voia să anihileze rezistența muncitorimii pentru a putea introduce sisteme de exploatare cit mai eficiente. Inspectoratul muncii din Arad constata în raportul său pe anul 1933 că în raza lui de activitate „din punct de vedere al raționalizării și organizării muncii se făcea totul în direcția sporirii randamentului muncitorului fără a se

¹²⁴ Arh. St. Alba Iulia, Fond. Uzinele Zlatna, dos. nr. 5/1932, f. 189.

¹²⁵ Arh. St. Arad, Fond. Insp. Reg. Muncii, dos. nr. 11/1932, f. 21—24.

¹²⁶ *Metalurgistul*, XIV, nr. 1, 1 ian. 1933.

¹²⁷ *Ibidem*.

¹²⁸ Ilie Ceaușescu, *op. cit.*, p. 293.

¹²⁹ *Metalurgistul*, nr. 3, 1 martie 1933.

ține seama de rezistența acestuia sau spre a spori această rezistență¹³⁰. Același raport conchidea că întreprinderile nu se preocupau de sănătatea salariaților, ceea ce a dus la agravarea stării lor fizice în timpul crizei. De asemenea, condițiile de trai ale salariaților „erau inferioare și sub nivelul unei vieți civilizate. Salariații... erau debilitați și demoralizați”¹³¹.

Muncitorii hunedoreni își susțineau, totuși, cu multă energie revendicările care țineau la îmbunătățirea situației lor. În primele luni ale anului 1933, sub influența luptelor eroice din februarie 1933, metalurgiștii hunedoreni, chiar dacă nu au declanșat greve, au organizat o serie de întruniri și manifestații muncitorești în care demascau atitudinea nepăsătoare a statului-patron, cerind respectarea drepturilor lor. În a doua parte a anului activitatea lor a cunoscut o nouă înviorare, odată cu pregătirea acțiunilor necesare în vederea încheierii noului contract colectiv. Noul contract colectiv, încheiat pe perioada 1 ianuarie 1934—31 martie 1935, după tratativele de conciliere ținute în data de 5—6 octombrie 1933 la Inspectoratul Muncii din Cluj, nu prevedea măsuri de îmbunătățire substanțială a stării materiale a muncitorilor, deoarece salariile lor au rămas neschimbate¹³². De notat, totuși, că acesta a fost primul caz, timp de 14 ani, când cele două părți s-au putut înțelege prin tratative de împăciuire, fără a mai fi nevoie să se recurgă la hotărîrea Comisiei de arbitraj. Înțelegerea a fost posibilă, deoarece Direcțiunea RIMMA a renunțat la intenția ei de a reduce salariile¹³³. Din partea muncitorilor metalurgiști au participat la tratative Lascău Nicolae și Florea Francisc, care au reușit să obțină ameliorarea unor prevederi ale convenției colective.

În cursul anului 1934 situația economică s-a înviorat, Uzinele din Hunedoara au angajat muncitori tot mai mulți. Pentru a asigura perpetuarea forței de muncă calificate, numărul ucenicilor din școala profesională a fost mărit în anul 1933/1934 cu 30%. În același scop, Ministerul Muncii a hotărît să construiască la Hunedoara un local comun pentru căminul și școala de ucenici, deoarece vechea clădire era necorespunzătoare¹³⁴. În acest fel, în Hunedoara, învățămîntul muncitoresc-profesional era în plin progres.

În anii 1933/1934 Uzinele de fier ale statului nu numai că nu au făcut concedieri, dar au mai angajat o parte din șomerii din zonă. Acest lucru a dus însă la accentuarea deficitului bugetar al întreprinderii. Sub acest pretext, direcțiunea Uzinelor a refuzat să achite cota de 1% contribuție pentru fondul de șomaj¹³⁵.

Anul 1934 a marcat o înviorare a mișcării muncitorești în Hunedoara. Cotitura produsă în activitatea Partidului Comunist pe baza indicațiilor Congresului al V-lea și a experienței luptelor din februarie 1933 a dus la întărirea organizațiilor de partid în numeroase întreprinderi metalur-

¹³⁰ *Buletinul Muncii și Asigurărilor Sociale*, 1934, XIV, nr. 7—9, p. 368.

¹³¹ *Idem*, p. 377.

¹³² *Minerul*, XV, nr. 8—9, octombrie 1933.

¹³³ *Metalurgistul*, nr. 11, 1 nov. 1933.

¹³⁴ Arh. St. Arad, Fond. Insp. Reg. Muncii, dos. nr. 3/1934, f. 93.

¹³⁵ *Idem*, dos. nr. 10/1934, f. 79, 83.

gice, între care și Hunedoara¹³⁶. Agitația desfășurată de comuniști a primit un caracter deosebit de mobilizator prin faptul că, alături de susținerea revendicărilor materiale ale muncitorimii, ei au cerut cu fermitate respectarea drepturilor democratice, combătând în același timp ideologia fascistă și amenințările la adresa integrității teritoriale a României.

Demonstrațiile de 1 Mai au oferit comuniștilor posibilitatea de a-și populariza pe larg lozincile izvorâte din problemele acute ale perioadei respective, între care un loc de seamă ocupa încheierea frontului unic muncitoresc în lupta împotriva intensificării exploatării capitaliste și a pericolului fascist. În acest scop au fost tipărite numeroase manifeste, broșuri și alte materiale propagandistice, care erau răspândite și la Hunedoara¹³⁷. Drept urmare, manifestațiile desfășurate la Hunedoara la 1 Mai 1934 au avut un caracter combativ, de masă, antifascist¹³⁸.

În anul 1934 stăruințele depuse în vederea realizării frontului unic muncitoresc s-au intensificat la Hunedoara. La propunerea comuniștilor s-a format un comitet de inițiativă care grupa laolaltă muncitori comuniști, social-democrați și fără de partid cu scopul de a coordona acțiunile revendicative ale muncitorilor. La 6 iunie 1934 Comitetul de inițiativă a adresat un manifest către muncitorii din Hunedoara, îndemnându-i la luptă împotriva accidentelor, a muncii epuizante și a amenziilor, pentru îmbunătățirea asistenței medicale și ridicarea salariilor cu 35%. În acest scop, Comitetul considera că e necesar ca „toți muncitorii organizați și neorganizați să formăm un front unic de luptă, să ne alegem comitetele de acțiune și să desfășurăm lupta pe toate secțiile...” Manifestul se încheia cu lozincile: „Trăiască frontul unic al muncitorilor! Trăiască lupta muncitorilor din Hunedoara!”¹³⁹.

Ca de obicei, creșterea în vigoare a mișcării muncitorești a declanșat reacția negativă a autorităților, care au încercat să pună piedici în calea dezvoltării ei. Aceasta a provocat protestele îndreptățite ale muncitorilor metalurgiști. La conferința regională a muncitorilor metalurgiști și constructori din județul Hunedoara, ținută în septembrie 1934, s-a arătat că jandarmeria aplica un tratament persecutoriu conducătorilor sindicali și instituțiilor culturale muncitorești, iar sumele adunate de la muncitori în scopul ajutorării șomerilor au fost folosite în scopurile politicii guvernamentale. S-a mai arătat că „asigurările au fost politicizate și nu mai servesc asigurarea salariaților și micilor meseriași, ci numai interesele partidului guvernamental. Consiliul Casei a fost dizolvat și scoși reprezentanții muncitorilor, înlocuiți cu agenți electorali”¹⁴⁰. Plîngerile muncitorilor metalurgiști și constructori au fost dezvăluite într-o adresă a Uniunii Muncitorilor în Fier, Metal și Chimică din România, secretariatul regional Hunedoara, trimisă la 2 octombrie 1934 Inspectoratului Muncii din Arad.

¹³⁶ Gh. I. Ioniță, C. Botoran, *Lupta muncitorilor metalurgiști împotriva exploatării capitaliste și a pericolului fascist 1934—1938*. În *AIIP*, 1965, XI, nr. 3, p. 55.

¹³⁷ O. Matichescu, E. Georgescu, *op. cit.*, p. 234.

¹³⁸ *Idem*, p. 244.

¹³⁹ *Documente hunedorene* ..., p. 267.

¹⁴⁰ Arh. St. Arad, Fond. Insp. Reg. Muncii, dos. nr. 11/1934, f. 48.

Problemele dezbătute la conferința regională a sindicatelor metalurgice și de constructori au fost aduse și la cunoștința prefectului din județul Hunedoara de către Secretariatul regional Deva al Confederației Generale a Muncii, arătându-se că „autoritățile locale le aplică un regim special atît sindicatelor, partidului social-democrat cit și instituțiilor culturale, care sînt împiedicate în activitatea lor, din care cauză suferă și dezvoltarea muncitorimii¹⁴¹“. Autoritățile locale interziceau ținerea adunărilor, conferințelor profesionale și culturale, iar dacă ele aveau totuși loc, se organizau imediat anchete și interogatorii împotriva participanților¹⁴¹.

În schimb, era încurajată pe orice cale activitatea sindicatelor galbene, cărora li se crea o largă bază materială, cu scopul de a slăbi influența organizațiilor profesionale bazate pe principiul luptei de clasă¹⁴².

Lupta muncitorimii metalurgice pentru o viață mai bună, pentru respectarea drepturilor ei, nu putea fi însă stăvilită. În cursul anului 1934 s-au semnalat noi nemulțumiri în rîndul salariaților de la întreprinderile miniere și metalurgice ale statului din Ardeal, datorită încălcării condițiilor de muncă cuprinse în contractul colectiv. Drept urmare, muncitorii au înaintat un memoriu către Ministerul Muncii, cerind să se înceapă tratative în scopul rezolvării chestiunilor care provocau nemulțumirea muncitorilor. În urma recepționării memoriului, în septembrie au început într-adevăr tratative, la care au luat parte atît delegații muncitorilor, cit și cei ai întreprinderilor, dar fără rezultat¹⁴³. Din această cauză Eftimie Gherman a propus amînarea tratativelor și continuarea lor la fața locului, pentru ca plîngerile muncitorimii să fie studiate de la caz la caz.

Nemulțumirile salariaților de la întreprinderile statului au răbufnit cu și mai multă intensitate odată cu expirarea contractului colectiv al muncitorilor de la RIMMA, la 31 martie 1935. În vederea încheierii noii convenții muncitorii au întocmit un memoriu prin care au cerut sporirea salariilor tuturor categoriilor de muncitori cu 20% și majorarea adaosului de scumpete de la 2 la 4 lei pentru fiecare membru de familie¹⁴⁴. Separat de aceasta, muncitorii metalurgiști de la Uzinele statului și-au expus propriile revendicări în mod detaliat, cerind majorarea salariilor cu 35% și a adaosului de scumpete la 7 lei. Ei au mai revendicat reducerea timpului de muncă la 6 ore în locurile de muncă toxice, construirea de locuințe muncitorești și acordarea unor adaosuri de chirie, fixarea unui salariu mediu pentru muncitorii care lucrează în acord etc.¹⁴⁵

Muncitorii au mai cerut înființarea unei oțelării cu laminoare moderne la Hunedoara, ceea ce ar fi dus la dispariția completă a șomajului în zonă, intensificarea comenzilor acordate atelierelor de forjerie, lăcătușerie, unelte agricole și turnătorie, redeschiderea minelor de la Ghelar, revenirea la vîrsta de pensionare de 60 ani în loc de 65, respectarea legii

¹⁴¹ Idem, f. 49; Arh. Min. Sănătății București, Fond. Dir. Gen. Muncii, dos. nr. 97/1925, f. 25.

¹⁴² *Metalurgistul*, XV, nr. 9—10, sept—oct. 1934.

¹⁴³ *Minerul*, XVI, nr. 11, nov. 1934.

¹⁴⁴ Idem, XVII, nr. 4, aprilie 1935.

¹⁴⁵ *Metalurgistul*, XVI, nr. 3, 1 martie 1935.

pentru unificarea asigurărilor sociale, înființarea unei comisii de judecată în cadrul întreprinderii, care să rezolve plingerile muncitorilor¹⁴⁶.

În cursul tratativelor de conciliere începute la 15—16 martie la Cluj, revendicările muncitorilor hunedoreni au fost susținute de către Lascău Nicolae, Stanca Ion și Alic Iosif. Din partea conducerii întreprinderii a participat însuși directorul M. Gheorghiu. Reprezentanții administrației RIMMA au refuzat să ia în considerare doleanțele muncitorilor, dimpotrivă, au sugerat reducerea salariilor cu 10% și desființarea completă a adaosului familial¹⁴⁷. În consecință, părțile nu au putut cădea de acord, astfel încît dosarul a fost înaintat Înaltei Curți de Casație și Justiție pentru soluționarea conflictului de muncă pe cale de arbitraj¹⁴⁸.

În acest moment de cumpănă, cînd înseși posibilitățile de existență omenească demnă a metalurgiștilor hunedoreni erau amenințate, a atîrnat mult în balanța raportului de forțe dintre salariați și patroni atitudinea combativă a muncitorimii, sprijinul acordat de Partidul Comunist Român. Într-o perioadă cînd întreaga activitate a sindicatelor metalurgiste era caracterizată printr-o propagandă activă în spiritul principiilor de clasă, cînd tot mai multe sindicate afiliate la C.G.M. erau conduse de comuniști sau de muncitori cu vederi revoluționare, a avut o mare importanță faptul că și muncitorii hunedoreni au avut în fruntea lor activiști ai clasei muncitoare, partizani ai frontului unic, ai colaborării cu comuniștii. Un asemenea militant era și Lascău Nicolae, delegatul salariaților hunedoreni la tratativele cu administrația RIMMA¹⁴⁹.

Consecvent politicii sale de legare a partidului de mase, de realizare a unității sindicale și a frontului unic muncitoresc, C.C. al P.C.R. a adresat un manifest către populația muncitoare din Hunedoara, în care demasca intenția patronilor de a minimaliza sfera de acțiune a contractelor colective, de a reduce veniturile muncitorilor: „cu turbare se aruncă patronii miliardari asupra salariilor de foame ale muncitorului și ca hie-nele se avîntă să rupă bruma de contracte colective, ori să le reducă la nimic”¹⁵⁰. Manifestul chema muncitorimea să acționeze în front unic pentru a stăvili ofensiva patronală împotriva contractelor colective și a salariilor.

Într-adevăr, muncitorii hunedoreni și-au susținut cu dîrzenie drep-turile. Ei reprezentau o forță importantă prin însuși numărul lor, care era de cca 1 800 în anul 1935¹⁵¹. Înalta Curte de Casație nu putea să ignore puterea organizată a muncitorimii. Hotărîrea de arbitraj pronun-țată la 12 aprilie 1935 a majorat salariile lucrătorilor de la RIMMA cu procente variînd între 5—13%, prelungind restul prevederilor din contract, cu mici modificări, pe încă un an. În acest fel, conflictul a fost

¹⁴⁶ Arh. St. Arad, Fond. Insp. Reg. Muncii, dos. nr. 10/1935, f. 123—124.

¹⁴⁷ *Minerul*, nr. 4, aprilie 1935.

¹⁴⁸ Arh. Min. Sănătății, Fond. Dir. Gen. Muncii, dos. nr. 193/1935, f. 12.

¹⁴⁹ Ion Iacoș, *Acțiuni ale clasei muncitoare, în frunte cu P.C.R., pentru fău-rirea unității sindicale (1933—1937)*, în *P.C.R. în viața social-politică a României în 1921—1944*, București, 1971, p. 187.

¹⁵⁰ Ilie Ceaușescu, *Din istoria contractului colectiv în România*, București, 1970, p. 102.

¹⁵¹ Ecaterina Cimponeriu, 1935. *An de luptă îndrîjită al muncitorilor din fa-bricile metalurgice și de la atelierele C.F.R., în frunte cu P.C.R., împotriva ofensi-vei patronale și a pericolului fascist*, în *Studii*, 1971, nr. 6, p. 1233.

aplanat¹⁵². Muncitorii hunedoreni și-au sărbătorit victoria obținută cu ocazia întrunirilor ce s-au organizat pentru sărbătorirea zilei de 1 Mai, desfășurate sub semnul frontului unic și al solidarității antifasciste.

Dar în curînd au apărut noi motive de nemulțumire pentru angajații statului, în iulie 1935, cu ocazia redeschiderii minelor de la Ghelar, deoarece minerii care între timp au lucrat la carierele de piatră și în cadrul atelierelor uzinei, nu au fost reîncadrați la mină conform claselor de salarizare care li se cuveneau conform contractului colectiv. De aceea, minerii au cerut ca să li se acorde categoriile de care beneficiau înainte de a părăsi exploatarea miniere, cu aplicarea prevederilor în vigoare conform noului contract colectiv¹⁵³.

În decembrie 1935 conflictul de muncă al salariaților uzinelor statului a fost redeschis cu prilejul tratativelor pentru reînnoirea contractului, care expira la 1 aprilie 1936. Noile tratative au început la 21 decembrie sub președinția lui Ion Chirilă, delegat de Ministerul Muncii¹⁵⁴. Ele au fost apoi amânate succesiv, pînă la 20 ianuarie 1936, cînd părțile au ajuns la înțelegere, fără a mai fi fost nevoie de arbitraj, prin sporirea salariilor muncitorești, în medie cu 10%¹⁵⁵.

În perioada imediat următoare, atenția muncitorilor hunedoreni s-a concentrat asupra importantelor evenimente politice din județ. Metalurgiștii au jucat un rol considerabil în propaganda electorală a forțelor democratice pentru alegerile parțiale din februarie 1936 în județul Hunedoara. Ei au urmat cu entuziasm chemările comitetului județean Hunedoara al Partidului Comunist, lansate cu ocazia alegerilor, care îndemneau la luptă pentru a obține salarii la nivelul scumpetei, opt ore de muncă, ajutor pentru șomeri, anularea datoriilor țărănești, încetarea executărilor silite împotriva datornicilor, desființarea stării de asediu și a cenzurii, amnistie generală. P.C.R. mai îndemna la realizarea frontului unic muncitoresc, a unității sindicale și a Frontului Popular Antifascist¹⁵⁶.

Știut este că în vederea înfrîngerii candidatului liberal, partidele democratice din județ, anume Frontul Plugarilor, MADOSZ, Partidul Socialist, Blocul pentru apărarea libertăților democratice și secția locală a Partidului Social-Democrat s-au aliat cu Partidul Național-Țărănesc, deoarece „deși deosebiți prin program, organizare și conducere... au socotit că interesul superior al apărării drepturilor populare le poruncește de astă dată să-și dea mina frățește”¹⁵⁷.

Pentru a asigura victoria coaliției democratice, organizația locală a partidului comunist a desfășurat o puternică campanie. Astfel, în dimineața zilei de 15 februarie au fost răspîndite manifeste comuniste la Hunedoara, fără ca autorii să fi putut fi prinși¹⁵⁸. Manifeste comuniste au fost de altfel răspîndite în repetate rînduri în diferite localități. De asemenea, prin intermediul Blocului pentru apărarea libertăților demo-

¹⁵² Arh. Min. Sănătății, Fond. Dir. Muncii, dos. nr. 193/1935, f. 46.

¹⁵³ Idem, dos. nr. 150/1934—1935 f. 40.

¹⁵⁴ Arh. St. Alba Iulia, Fond. Zlatna, dos. nr. 2/1935, f. 204.

¹⁵⁵ Arh. Min. Sănătății, Fond. Dir. Muncii, dos. nr. 194/1935, f. 45.

¹⁵⁶ *Documente hunedorene*..., p. 299.

¹⁵⁷ Idem, p. 301.

¹⁵⁸ Idem, p. 306.

cratice, organizație de masă legală condusă de P.C.R., au fost convocate la Hunedoara numeroase întruniri electorale¹⁵⁹.

Metalurgiștii hunedoreni au avut o contribuție însemnată în consolidarea unității forțelor democratice. Fie comuniști, social-democrați sau din alte partide, ei și-au dat mîna pentru a susține pînă la victoria finală, în front unic, pe candidatul forțelor democratice¹⁶⁰. Victoria candidatului democrat în alegerile parțiale din județul Hunedoara a constituit un succes de seamă al forțelor antifasciste din România, îmbogățind în mod substanțial experiența P.C.R. în procesul elaborării tacticii juste în lupta antifascistă¹⁶¹.

Succesul forțelor populare de opoziție, la care comuniștii și celelalte organizații muncitorești au adus o contribuție însemnată, a stîrnit minia autorităților guvernamentale, care au pornit un val de represiuni împotriva lor. S-au făcut descinderi și arestări la sediile partidului social-democrat și ale sindicatelor, dar mai ales în rîndurile comuniștilor. În cursul nopții de 5—6 noiembrie au fost arestați la Hunedoara 8 militanți comuniști, care, ulterior, din lipsă de probe, au fost puși în libertate¹⁶².

Muncitorii hunedoreni au continuat să lupte pentru îmbunătățirea situației lor, pentru drepturi democratice, împotriva fascismului. În ziua de 8 februarie 1937 au început la Inspectoratul Muncii din Cluj noi debateri pentru încheierea contractului colectiv între direcțiunea RIMMA și angajații ei. Metalurgiștii au fost reprezentați de Simion Girbovan și Lascău Nicolae. Invocînd situația economică favorabilă și creșterea prețurilor, ei au cerut mărirea salariilor cu 30%. Direcțiunea nu a vrut să acorde însă mai mult de 3%, deși conform listei de prețuri întocmite de primăria orașului Hunedoara prețurile mărfurilor de primă necesitate au crescut cu 5—10%¹⁶³. Pînă la urmă comisia de arbitraj a acordat un spor general de 7% la salariile angajaților de la Uzinele și minele statului, plus un adaos de scumpete de 2%.

În timpul frămîntărilor legate de reînnoirea contractului colectiv, comuniștii din Hunedoara și-au intensificat activitatea, cerînd urcarea substanțială a cîștigurilor muncitorești. Puterea sindicatului metalurgist a crescut și în cursul anului 1937. Ca urmare, pînă la sfîrșitul anului, metalurgiștii hunedoreni au obținut noi concesi, datorită acțiunilor desfășurate cu hotărîre de către muncitorii organizați, astfel încît sporul total de salarii a ajuns la 9% în acel an¹⁶⁴.

Paralel cu aceasta a continuat lupta muncitorilor hunedoreni pentru respectarea libertăților democratice, împotriva fascismului. Comuniștii continuau să se aple în avangarda acestei lupte, deși autoritățile din județ continuau să reprime cu severitate acțiunile lor. Într-un ordin circular adresat prefecturii județului Hunedoara, Ministerul de interne recunoștea puterea de rezistență a mișcării comuniste: „din raporturile primite re-

¹⁵⁹ Gh. I. Ioniță, *P.C.R. și masele populare (1934—1938)*, București, 1971, p. 171.

¹⁶⁰ Gh. I. Ioniță, C. Botoran, *op. cit.*, p. 67.

¹⁶¹ Nicolae Ceaușescu, *P.C.R. — continuator al luptei revoluționare și democratice a poporului român, al tradițiilor mișcării muncitorești și socialiste din România*, București, 1966, p. 43.

¹⁶² *Documente hunedorene...*, p. 326.

¹⁶³ Arh. St. Arad, Fond. Insp. Reg. Muncii, dos. nr. 9/1937, f. 35—36.

¹⁶⁴ *Metalurgistul*, XIX, nr. 6, iunie 1938.

zultă că acțiunea clandestină comunistă este stăvilită prin măsurile executate de organele polițienești. În sistemul de organizare și acțiune comunistă, descoperirile reprezintă în adevăr pierderi simțitoare, dar munca lor de organizare continuă și în scurt timp iau ființă noi formațiuni...¹⁶⁵ În consecință, Ministerul de interne cerea reprimarea fără cruțare a oricăror activități cu caracter comunist, sau a mișcărilor greviste.

Dar lupta comuniștilor, organic legată de cerințele vitale ale dezvoltării poporului român, nu putea fi curmată. În timpul alegerilor județene din iulie 1937, din nou comuniștii au fost promotorii realizării unității de acțiune a forțelor antifasciste, luptând alături de Partidul Social-Democrat, Frontul Plugarilor și Partidul Național-Țărănesc împotriva candidaților reacțiunii. Metalurgiștii hunedoreni au avut și de această dată o contribuție însemnată în campania electorală a forțelor democratice¹⁶⁶.

Pe măsura dezvoltării întreprinderii, numărul muncitorilor calificați aflați în serviciul Uzinelor de la Hunedoara creștea neconținut, ceea ce făcea necesar lărgirea continuă a învățământului profesional. În anul 1936/1937 numărul ucenicilor înscriși la școala profesională a ajuns la 196, cu 35 mai mulți în comparație cu anul precedent. Localul devenind neîncăpător, Ministerul Muncii a construit în anul 1937 un nou cămin-școală pentru ucenici, investind în acest scop suma de 16 milioane lei. Localul a fost terminat la 1 decembrie 1937¹⁶⁷.

Curînd după aceasta, problema încheierii unui nou contract colectiv a revenit în actualitate. La 3 februarie 1938 au avut loc tratative la Inspectoratul Muncii din Cluj între reprezentanții întreprinderilor statului și delegații muncitorilor. Interesele metalurgiștilor au fost susținute în cursul negocierilor de către Lascău Nicolae, președintele sindicatului din Hunedoara, Florea Francisc, precum și de Simion Gîrbovan, reprezentantul Uniunii Fier-Metal. Ei au reușit să obțină mărirea salariilor cu 7%, la care se adăuga o cotă de participare la beneficiu, prin care creșterea totală a câștigurilor muncitorimii se ridica de fapt la 10%¹⁶⁸.

Instaurarea dictaturii regale a îngreunat în multe privințe desfășurarea luptelor muncitorești pe plan economic și politic, deoarece înseși drepturile fundamentale ale proletariatului erau tot mai serios îngrădite. Datorită stării de asediu, autoritățile au interzis organizarea întrunirilor de 1 Mai 1938, chiar și sindicatelor legale de la Hunedoara și din alte centre muncitorești. Dealtfel, pentru a nu da pretext autorităților să intervină împotriva organizațiilor muncitorești, mai multe uniuni sindicale, printre care și cea a muncitorilor mineri, au dat ordin circular în sensul revocării manifestațiilor de 1 Mai¹⁶⁹.

Măsurile represive au stîrnit multă nelineiște și agitație în rîndul muncitorilor hunedoreni. Raportul prefecturii Hunedoara către rezidentul Ținutului Timiș asupra stării generale din județ menționa Uzinele de fier ale statului printre cele ai căror muncitori au aderat la ideile „subversive“, remarcînd că „agitațiile au dus la o situație primejdioasă, pericli-

¹⁶⁵ *Documente hunedorene...*, p. 335.

¹⁶⁶ Gh. I. Ioniță, C. Botoran, *op. cit.*, p. 67.

¹⁶⁷ Arh. St. Arad, Fond. Insp. Reg. Muncii, dos. nr. 2/1937, f. 34, 52.

¹⁶⁸ *Metalurgistul*, nr. 3, martie 1938.

¹⁶⁹ Arh. St. Cluj-Napoca, Fond Uzinele Zlatna, dos. nr. 11/1938, f. 7.

ținind ordinea publică¹⁷⁰. Raportul a ținut să asigure rezidentul regal că împotriva acestei situații „s-a pornit cu hotărîre“.

Într-adevăr, îndeosebi începînd cu vara anului 1938 autoritățile, inclusiv Inspectoratul muncii, supravegheau tot mai îndeaproape activitatea sindicatelor muncitorești: inspecțiile deveneau tot mai dese, dările de seamă tot mai numeroase, chestionarele tot mai amănunțite. Ele furnizează date interesante asupra situației mișcării sindicale cu puțin timp înaintea dizolvării organizațiilor profesionale muncitorești. Numărul de membri al sindicatului metalurgist din Hunedoara era în vara lui 1938 de 220, iar al celui minier de la Ghelar de 207¹⁷¹.

Sindicatul metalurgist deținea în acel moment o bibliotecă, o popicărie, o sală de distracții, orchestră muncitorească și club sportiv. Se organizau numeroase conferințe sindicale, profesionale și culturale precum și excursii. Sindicatul făcea propunerea de a se da „libertate completă“ pentru exercitarea sportului de masă. De asemenea, considera că salariile „numai cu greu acoperă nevoile și întreținerea unei familii“, deși minimum de existență era asigurat prin contractul colectiv, care acorda muncitorilor calificați 92 de lei pe zi, iar zilierilor 60 de lei¹⁷².

Sindicatul minerilor din Ghelar era și mai categoric în afirmațiile sale, considerînd că „salariile sînt departe de a fi la nivelul indicelui de scumpete și cu atît mai mult de nivelul necesar pentru asigurarea unui mod de existență convenabilă. Facem această afirmație, deoarece chiar dacă salariile s-ar fixa în raport cu scumpetea, tot nu ar fi încă suficient, deoarece în acest caz urcarea ar fi numai nominală, nu și reală“¹⁷³. Sindicatul mai reproșa faptul că „autoritățile au încă o concepție greșită asupra rolului activității sindicatelor, vîzînd în ele organizații suspecte care ar constitui primejdie pentru ordinea publică“.

Amenințările la adresa libertății sindicale au crescut în vara anului 1938 în așa măsură, încît a devenit evidentă necesitatea inițierii unor manifestări cît mai energice pentru apărarea dreptului muncitorimii la organizare profesională. În acest scop a fost convocată la 29 iunie la Petroșani conferința muncitorilor metalurgiști din județele Hunedoara și Severin. Constatînd că organizațiile sindicale muncitorești erau supuse unor neconținute persecuții, conferința a adoptat o „Rezoluție cu privire la libertatea sindicală“ prin care cerea ca „în însăși interesul țării, guvernul să garanteze muncitorilor libertatea de a-și putea asigura prin asociere și organizare sindicală — în condițiuni egale cu patronatul — un standard de viață corespunzător, asigurînd astfel muncitorilor egalitatea față de patronat, în lupta între capital și muncă“¹⁷⁴.

Conferința a mai adoptat o „Rezoluție relativă la scumpirea vieții“, care constata că fenomenul în cauză „a dus la dezechilibrarea gospodăriilor muncitorești, adîncind mizeria și exploatarea clasei muncitoare“, precum și o rezoluție referitoare la îmbunătățirea modului de funcționare a asigurărilor sociale.

¹⁷⁰ Arh. St. Timișoara, Fond. Ținutul Timiș, dos. nr. 14/1938, p. 104.

¹⁷¹ Arh. St. Arad, Fond. Insp. Reg. Muncii, dos. nr. 12/1938, f. 298, 323.

¹⁷² Idem, f. 324.

¹⁷³ Idem, f. 298.

¹⁷⁴ *Metalurgistul*, nr. 7, iulie 1938.

Căutînd să lipsească clasa muncitoare de organizare, slăbindu-i astfel forțele, regimul dictaturii regale a desființat sindicatele muncitorești. Confederația Generală a Muncii a fost dizolvată în septembrie 1938. La 12 octombrie 1938 a apărut în „Monitorul Oficial” Legea despre recunoașterea și funcționarea breslelor de muncitori, funcționari și meseriași. Activitatea breslelor urma să se desfășoare sub controlul direct al organelor de stat. Recunoașterea breslei ca persoană juridică era condiționată de declarația că va respecta constituția și legile în vigoare. Spre deosebire de sindicatele bazate pe principiul luptei de clasă, breslele erau concepute ca factori de colaborare cu patronatul. Menținînd o serie de principii și trăsături ale activității sindicale (dreptul de organizare, de reprezentare a muncitorilor în fața patronilor și a organelor de stat, de editare a organelor de presă), breslele ofereau totuși muncitorilor unele posibilități de activitate.

În cursul anului 1939 a fost înființată și recunoscută drept persoană juridică Breasla metalurgistă a Ținutului Timiș, căreia îi aparțineau și muncitorii hunedoreni. Ea era afiliată Uniunii breslelor de muncitori metalurgiști și electricieni, cu sediul în București¹⁷⁵. Minerii de la Ghelar aparțineau breslei de mineri din Ținutul Timiș, constituită în luna octombrie 1938 la București¹⁷⁶, care a dobîndit dreptul de persoană juridică în martie 1939.

La 14 ianuarie 1939 un număr de 6438 din cei 6636 salariați care lucrau în cele 10 întreprinderi miniere și 4 uzine metalurgice ale administrației RIMMA au declarat conflict de muncă, cerînd reglementarea condițiilor de muncă și salarizare printr-un nou contract colectiv¹⁷⁷. Tratatul în vederea soluționării conflictului au început la 16 februarie 1939 la Cluj, luîndu-se în discuție punctele cuprinse în memoriul prezentat de delegații muncitorilor. La capitolul salarizare ei au cerut mărirea generală a retribuțiilor cu 15%, în opoziție cu intenția direcțiunii de a le reduce cu 10%. Propunerile muncitorilor nefiind primite de reprezentanții întreprinderilor, inspectorul muncii a întocmit actele în vederea trimiterii dosarului la arbitraj obligatoriu¹⁷⁸. Comisia de Arbitraj, întrunită la București la 16 martie 1939, a hotărît sporirea salariilor cu 5%, la care urma să se adauge o participare de 3% la beneficii¹⁷⁹. În acest fel salariile orare ale metalurgiștilor hunedoreni au ajuns la 14—30 lei pe oră, fiind însă inferioare veniturilor obținute de colegii lor de branșă din Reșița, Petroșani și Timișoara¹⁸⁰.

Statul-patron nu s-a arătat deci nici de această dată mărinimos cu angajații săi, deși uzinele hunedorene erau în plină dezvoltare, după cum o dovedea numărul crescut de ucenici, care a ajuns la 389 în anul 1939. Era menținută și discriminarea aplicată femeilor care lucrau în întreprinderile metalurgice, și care primeau salarii cu 30—50% mai mici decît lucrătorii bărbați¹⁸¹. Muncitorii metalurgiști din Hunedoara nu puteau deci

¹⁷⁵ *Idem*, XXI, nr. 2, februarie 1940.

¹⁷⁶ *Minerul*, XX, nr. 9—10, august—octombrie 1938.

¹⁷⁷ *Conflictele colective de muncă*, 1939, p. 66.

¹⁷⁸ *Metalurgistul*, XX, nr. 3—4, martie—aprilie 1939.

¹⁷⁹ *Ibidem*; Arh. St. Alba Iulia, Fond. Uzinele Zlatna, dos. nr. 5/1938, f. 204.

¹⁸⁰ Arh. St. Timișoara, Fond. Ținutul Timiș, dos. nr. 81/1939, f. 10.

¹⁸¹ *Idem*, f. 13.

face față noului val de scumpete care a debutat în cursul anului 1939 printr-o creștere a prețurilor cu 30%¹⁸². De aceea, cu ocazia pregătirii tratativelor pentru noua convenție colectivă, muncitorii de la RIMMA intenționau să ceară o majorare de salarii tot de 30%¹⁸³.

La data de 6 februarie 1940 a avut loc adunarea generală a muncitorilor de la Hunedoara, cu participarea a cca 700 de persoane, pentru stabilirea precisă a propunerilor ce urmau a fi prezentate în vederea introducerii lor în noul contract colectiv. Vorbitorii au arătat că nici măcar vechiul contract nu a fost respectat, deoarece Direcțiunea nu și-a îndeplinit obligația de a acorda lucrătorilor cele 3% din beneficiul întreprinderii, prevăzute în contract. De asemenea, cooperativa de consum a funcționat foarte prost, lipseau îndeosebi lemnele și chiar articolele de consum cele mai elementare¹⁸⁴.

Memoriul adoptat în cadrul adunării coincidea de fapt cu cel al muncitorilor de la toate întreprinderile miniere și metalurgice de stat din Transilvania. El propunea ca salariile în acord să fie astfel stabilite, încât să nu rămână sub nivelul veniturilor acumulate prin plata cu ora sau cu ziua și revizuirea acordurilor în proporție cu salariile de bază. Muncitorii de la Ghelar cereau ca întreprinderea să construiască băi și dușuri în interesul igienei și să le acorde o indemnizație de chirie de 250—500 lei pe lună¹⁸⁵. De asemenea, ei doreau să se introducă curentul electric în locuințele lor. Memoriul mai revendica dreptul muncitorilor de la Ghelar, Găvojdia, Boj și Florești de a călători gratuit cu trenul la Hunedoara și înapoi, atunci când mergeau la lucru. Muncitorii de la Hunedoara cereau să li se pună la dispoziție o sală de mâncare, înzestrată cu instalații igienice corespunzătoare, iar cei care lucrau cu substanțe toxice pretindeau să primească lapte. Memoriul mai revendica mărirea salariilor, cu drept de revizuire după 6 luni și ridicarea ratei de participare la beneficii la 6%.

Tratativele pentru discutarea prevederilor noului contract colectiv au început la Cluj. Ele au fost însă mereu tergiversate, deoarece RIMMA era în curs de reorganizare. La 12 martie ele au fost amânate fără termen¹⁸⁶. După transformarea întreprinderilor de la Hunedoara într-o Societate pe acțiuni aflată în proprietatea statului, discuțiile au fost re-luate, iar la 17 mai 1940 a fost încheiat noul contract colectiv între direcțiunea Uzinelor de la Hunedoara și muncitori, fără să se recurgă la arbitraj. Prin noua convenție muncitorii au obținut un spor de salarii de 10—18%, iar o categorie de muncitori, rămasă în urmă cu salariile, a obținut o majorare de 30—40%¹⁸⁷.

În condițiile înăspririi dictaturii regale, posibilitățile de manifestare ale muncitorimii erau tot mai mult îngrădite, iar sărbătorile ei tradiționale cu caracter de clasă erau oficializate sub o formă religioasă sau monarhistă. Astfel s-a procedat și cu festivitatea de 1 Mai, care a fost decretată în mod demagogic de către autorități drept „zi de sărbătoare a

¹⁸² Idem, f. 3.

¹⁸³ Arh. St. Alba Iulia, Fond. Uzinele Zlatna, dos. nr. 29/1939, f. 247.

¹⁸⁴ *Metalurgistul*, nr. 3—4, martie—aprilie 1940.

¹⁸⁵ Arh. St. Alba Iulia, Fond. Uzinele Zlatna, dos. nr. 29/1939, f. 239—241.

¹⁸⁶ Arh. Min. Sănătății, Fond. Dir. Muncii, dos. nr. 1288/1939.

¹⁸⁷ *Metalurgistul*, nr. 6, iunie 1940.

muncii și voiei bune". Sub această formă organele represive au aprobat organizarea unor întruniri de 1 Mai în unele localități din țară, inclusiv la Hunedoara¹⁸⁸. Dar muncitorimea a preferat, în majoritatea cazurilor, să nu ia parte la aceste festivități cu caracter religios, ci să sărbătorească ziua de 1 Mai sub lozincile și conducerea partidului comunist¹⁸⁹.

Desfășurarea luptei de clasă era însă un fenomen inerent orînduirii capitaliste și ca urmare nu putea fi stăvilită. La 16 iunie 1940 a izbucnit un nou conflict de muncă la Uzinele de fier de la Hunedoara, deoarece direcțiunea nu respecta contractul colectiv¹⁹⁰. Noul conflict tindea să se prelungească, deoarece conducerea uzinelor nesocotea drepturile muncitorimii. La 25 iulie 1940 Inspectoratul Muncii din Timișoara raporta Ministerului Muncii despre cauzele conflictului: muncitorilor de la forgerie li s-au recalculat salariile conform noului contract colectiv, în așa fel, încît cîștigurile realizate, în loc să crească cu 16—18%, au scăzut cu 25—40%. De asemenea, direcțiunea a refuzat să acorde celorlalți muncitori din uzină sporul ce li se cuvenea în mod retroactiv începînd cu data de 1 aprilie¹⁹¹. Conflictul de muncă a fost rezolvat pînă la urmă prin tratative directe între reprezentanții muncitorilor și cei ai întreprinderii.

Prăbușirea dictaturii regale, instaurarea dictaturii legionare-antonesciene nu a dus la atenuarea contradicțiilor sociale și politice, ci le-a întărit. Cei care s-au ridicat primii împotriva desființării tuturor libertăților democratice și a drepturilor proletariatului au fost comuniștii. Activitatea lor antifascistă s-a făcut simțită, curînd după instaurarea dictaturii, și la Hunedoara. În noaptea de 27—28 septembrie, într-un cartier al orașului Hunedoara, au fost răspindite manifeste antilegionare semnate de Partidul Comunist Român. Manifestul intitulat „Muncitori, țărani, intelectuali, soldați și marinari!” îndemna populația la greve politice și manifestații de stradă împotriva dictaturii lui Ion Antonescu și a Gărzii de Fier¹⁹². Un alt manifest îndemna clasa muncitoare la solidaritate sub lozinca „Proletari din toate țările uniți-vă”. Îndemnul la luptă lansat de comuniști a fost urmat și de către metalurgiștii hunedoreni, mai ales că revendicările lor au rămas nesatisfăcute de luni de zile. Astfel, chiar în iunie 1941, în momentul intrării României în război, muncitorii de la Hunedoara se aflau în conflict colectiv, cerînd din nou mărirea salariilor și respectarea prevederilor contractului colectiv¹⁹³.

În anii următori, clasa muncitoare din România și-a intensificat rezistența, sub conducerea comuniștilor, împotriva dictaturii, împotriva lipsei totale de drepturi, împotriva ciuntirii hotarelor țării, împotriva exploatarei neîngrădite a proletariatului.

LUDOVIC BATHORY

¹⁸⁸ O. Matichescu, E. Georgescu, *op. cit.*, p. 296.

¹⁸⁹ *Idem*, p. 298—299.

¹⁹⁰ Arh. St. Arad, Fond. Insp. Reg. Muncii, dos. nr. 2/1940, f. 49.

¹⁹¹ Arh. Min. Sănătății, Fond. Dir. Muncii, dos. nr. 958/1940, f. 140.

¹⁹² *Documente hunedorene...*, p. 396—397.

¹⁹³ Arh. St. Arad, Fond. Inspectoratul Industrial Arad, dos. nr. 13/1923, f. 155—

LA LUTTE DES OUVRIERS DES USINES DE FER DE L'ÉTAT DE HUNEDOARA POUR L'AMÉLIORATION DES CONDITIONS DE TRAVAIL ET DE VIE (1919—1940) (II)

(Résumé)

La deuxième partie de l'étude porte sur les années 1930—1940. La crise économique a nuit au niveau de vie des métallos et des mineurs de Hunedoara, se répercutant surtout sur les salaires. En échange, les investissements de l'État opérés dans ces années, la construction des nouvelles sections de production, a mené à l'embauche d'un nombre accru d'ouvriers, ce qui leur évita le chômage.

Les organisations syndicales, se trouvant surtout sous l'influence des socio-démocrates, ont cherché à maintenir le système de réglementation des conditions de travail et des salaires sous la forme des contrats collectifs qui à partir de 1934 ont commencé à comprendre des stipulations plus favorables aux salariés. Concernant l'activité politique, les communistes se sont montrés les plus actifs, surtout dans la lutte contre le fascisme. D'ailleurs, les objectifs communs de la lutte pour l'amélioration des conditions de vie et ceux d'effort contre le danger fasciste ont mené à un rapprochement graduel entre communistes et socio-démocrates, qui réalisèrent ainsi une unité d'action progressive dans des situations dont le nombre augmente.

L'intensification du mouvement ouvrier politique et syndical n'était pas à l'aise aux autorités d'État répressives qui ont surtout essayé d'empêcher l'activité des communistes, qui étaient souvent arrêtés. Les conditions générales d'activité des organisations ouvrières de Hunedoara ont été détériorées surtout depuis l'instauration de la dictature du roi Carol II en 1938, qui a réduit en grande mesure l'ambiance légale institutionnelle où se déroulait le mouvement démocratique.